Kaj nam pripoveduje Povodni mož?

Pravljico, boste rekli. Saj je tudi sam pravljično bitje, podobno kot vile in škrati, jage babe in divji možje. – Pa je res? No, Prešernov povodni mož, ki je zaplesal s prevzetno Urško v valove Ljubljanice, morda že, naš pa ...

Tudi naš povodni mož domuje v Ljubljanici in naprej, tam, »kjer v Donavo Sava se bistra izlije«, srečamo pa ga lahko tudi v drugih rekah, jezerih, potokih, sploh v vseh vodah, ki jim rečemo celinske vode. Zelo je navezan na svoje vodno domovanje, kjer najde vse, kar potrebuje za življenje: tolmun in staro jelšo, ki s prepletom korenin zakriva vhod v podzemno votlino – tam pa mora biti ležišče suho in mehko postlano.

Na brzicah pri jezu si ujame podust ali klena za večerjo, za posladek izbeza neprevidnega raka izpod velikega kamna in se odpravi na nočni obisk k mlinarju. O ne, ne k lepi mlinarici, temveč po tolstega krapa v mlinščico, kamor mlinar zvečer, ko pospravi mlin, strese žito, ki se je razsulo iz vreč ...

Ko se odpravlja na potep, je povodni mož z dolgimi brki in radovednimi očmi prav čeden, oblečen v dragocen, rjavkast in srebrno se bleščeč nepremočljiv kožuh; spretno, igraje se obrača v vodi, se potaplja, spet priplava na površje in skoči na breg – z ribo v ustih. Ste ga prepoznali, tega povodnega moža?

Seveda, vidra je to, izurjen ribič in lovec, da mu ni para med živalmi, ki jih srečamo ob naših vodah. Zato pravimo, da je vrhunski plenilec, nekakšen dežnik, pod katerim najdejo prostor številne druge rastline in živali, ki sestavljajo *vodni ekosistem*, to je reko, potok, jezero. Brez živih bitij, ki tam žive, se hranijo in so hrana drugim, se rojevajo in umirajo ter se z razkrojem spet vračajo na začetek prehranskega spleta, ekosistem ni popoln; manjka mu ta ali oni del, zaradi česar ne more delovati brezhibno in ob tem še opravljati vseh koristnih nalog za ljudi. Naraven in popoln ekosistem je vijugava reka, obrasla z drevjem in grmovjem, z vsemi tolmuni, prodišči, mrtvicami, rokavi in močvirji, ki jih je oblikovala v svojem razvoju in kjer se prepletajo življenjski prostori številnih vrst rastlin in živali, od preproste alge do vidre. To je kraljestvo povodnega moža.

Kaj pa imamo ljudje od tega vodnega kraljestva, boste vprašali. Veliko. Ogromno. Voda je življenje, nepogrešljiv gradnik vseh živih bitij. Kaj iščejo znanstveniki, ko ugotavljajo, ali je na drugih planetih življenje? Vodo.

Voda nam zagotavlja tudi ugodje, brez katerega si težko predstavljamo vsakdanje življenje. Kakšno bi bilo brez vodovodne pipe? Zasukamo ročko in iz pipe priteče voda, ki jo lahko pijemo, se z njo umijemo, kuhamo, peremo, zalivamo ... Pritisnemo na električno stikalo: zasveti luč, zažene se pralni stroj, sesalnik, zmelje se kava. Nekdaj so prinašali vodo v vedrih, si svetili s svečami in petrolejkami, prali perilo ob potoku, pometali z metlami in kavna zrna, če sploh, mleli v ročnem mlinčku. Za pogon mlinskih koles je zadostoval potok, od njegove energije je živela vsa mlinarjeva družina. Pa ne samo ena! Več kot deset mlinov je mlelo na enem samem potoku! To je bilo življenje po načelih *trajnostnega izkoriščanja* vodnih virov, kajti tako bi lahko – brez škode za naravo – živeli še številni naslednji rodovi.

Danes imamo s trajnostnim izkoriščanjem težave, kajti razvoj je šel naprej in terjal svoj davek. Za ugodje, ki smo ga vajeni danes, je potok premalo; potrebna je reka, ki z vodno močjo žene turbine v hidroelektrarnah. Od tam električna energija priteče v naše domove do luči, pralnih strojev, kavnih mlinčkov, računalnikov in še marsičesa, brez česar danes ne zmoremo in ne znamo živeti.

To pa nikakor niso vse koristi, ki nam jih ponuja vodni ekosistem. Pa postojmo ob potoku na gozdnem robu in prisluhnimo življenju. Koliko različnih živih bitij je v njem! V peščenem dnu so zakopani piškurji in zasidrane školjke, pod bregovi se skrivajo raki, v tolmunih plavajo kleni in prežijo ščuke, v rogozju gnezdijo race. Na visoki jelši poje kos. Nad vodo letajo enodnevnice in spretni kačji pastirji. Rjava žaba skoči s kamna in se izgubi med odmrlim listjem. Zvečer bo koncert njenih zelenih sorodnic.

Naše življenje je lepše, ker so z nami živali in rastline in druga živa bitja. Veliko jih je in zelo so raznolika. Temu rečemo biotska pestrost ali *biodiverziteta*. Kam gremo radi na počitnice? V kraje, kjer je narava bogata in ohranjena, četudi na daljni rajski otok. Toda biotsko pestrost imamo tudi doma, pred pragom, v potoku v soseščini. Le opaziti jo moramo. V vodnem okolju je to nekoliko težje in pri tem nam lahko pomaga skrivnostni povodni mož, s katerim se bomo še srečali.

Bodimo torej obzirni do vseh živih bitij, kajti v tem smo vsi skupaj in odvisni drug od drugega. Tudi ti in tvoja družina, pa tudi sosedje in prijatelji. Vsi do zadnjega zajca na polju, srnjaka v gozdu, siničke v grmu, žabe v mlaki, pajka v mreži, čebele na cvetu. Vsi smo različni in vendar vsi povezani. Vsi skupaj. Nihče ne sme manjkati. Poskrbimo, da bo tako ostalo.

Marjana Hönigsfeld Adamič,
koordinatorka projekta AQUAVIVA, www.aquaviva.si
LUTRA, Inštitut za ohranjanje naravne dediščine

Projekt LIFE + AQUAVIVA z naslovom ***Živa voda - od biodiverzitete do pipe*** financirajo Evropska komisija, Ministrstvo za kmetijstvo in okolje ter Holding Slovenske elektrarne d.o.o. Prijavitelj projekta: LUTRA, Inštitut za ohranjanje naravne dediščine. Partnerja: Inštitut za vode RS in HOPA d.o.o.